

AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARININ YÖNETİMİ VE YAPISAL FONLARA HAZIRLIK

Deniz AKKAHVE

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

Özet

Katılım Öncesi Mali Yardımlar aday ülkelerin üyelik öncesinde gelişmelerine katkı sağlanmasını, ekonomik ve sosyal uyum hedefine yaklaşılmasını ve Birlik içerisinde bölgesel gelişme farklarının azaltulmasını hedeflemektedir. Türkiye, aday ülkelerin yararlandığı PHARE, ISPA ve SAPARD başlıkları altında toplanan fonlardan destek alamamıştır. Mevcut durumda Türkiye, Avrupa Birliğinin “Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım” başlığı altındaki fonlarından yararlanmaktadır. Türkiye, 2004-2006 döneminde sağlanacak olan ekonomik ve sosyal uyuma yönelik katılım öncesi mali yardımların kullanımına temel teşkil etmek üzere Avrupa Komisyonunun 2001 yılında talep ettiği ve diğer aday ülkeler tarafından da hazırlanmakta olan ilk Ön Ulusal Kalkınma Planını (ÖÜKP) hazırlamıştır.

ÖÜKP döneminde katılım öncesi mali yardımın etkili bir şekilde kullanılması ve üyelik sonrası yapısal fonların kullanımına ilişkin altyapının hazırlığına başlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda ÖÜKP'nin 4. Ekseni olan “Bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması” başlığı altında öncelikli 12 İstatistik Bölge Birimi Düzey 2 Bölgesinde AB destekli bölgesel kalkınma programları uygulaması başlatılmıştır.

Bu Programlar gerek uygulama yapıları gerekse kullanılan mekanizma açısından Türkiye'nin yapısal fonlara hazırlanmasında kapasite oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Türkiye bu tecrübenin daha etkin ve işler bir mekanizmaya dönüştürülerek Kalkınma Ajanslarına aktarılması yönünde kararlı tutumunu 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile ortaya koymuştur.

Bu çerçevede çalışmanın amacı; ülkemizin tam üyelik sürecinde AB yapısal fonlarına hazırlık konusunda ortaya koyduğu uygulamaların ve attığı adımların değerlendirilmesi, kalkınma ajansları açısından elde edilen birikimin paylaşılmasıdır.

AB BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARININ STRATEJİK ÇERÇEVESİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik çalışmalar, AB'nin 1999 yılındaki Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB üyeliğine aday bir devlet olduğunu açıklaması ve diğer aday ülkeler gibi, mevcut Avrupa stratejisi doğrultusunda reformlarını hızlandıran ve destekleyen katılım öncesi stratejiden yararlanmasını kararlaştırmasıyla ivme kazanmıştır. Söz konusu kararın ardından AB Konseyi 2001 yılında, Türkiye-AB Katılım Ortaklığı Belgesini onaylamış, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de AB Müktesebatının Üstlenilmesi-ne İlişkin Ulusal Programı (UP) kabul etmiştir.

Avrupa Komisyonu 2001 yılı Ekim ayında diğer aday ülkelerden olduğu gibi Türkiye'den de, UP'nin eki niteliğinde ve Türkiye'nin AB'ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlamasına yönelik stratejik bir çerçeve oluşturmak üzere, 2004-2006 dönemini kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) hazırlamasını talep etmiştir. 2002 yılı ve 2003 yılı İlerleme Raporlarında bu husus vurgulanarak ÖUKP'nin daha sonraki aşamalarda AB üyesi ülkelerdeki Hedef 1 bölgeleri için istenen nitelikte bir plan haline getirilmesi hususu yer almış ve ÖUKP'nin AB'de kullanılan türden planlama ve programlama belgeleriyle uyumlu olması ve Türkiye'nin AB ile ekonomik ve sosyal uyumuna ilişkin stratejisindeki gelişmeye paralel biçimde güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye için katılım öncesi mali yardım, 17 Aralık 2001 tarih ve 2500/2001/EC sayılı Konsey Tüzüğü ile 26 Şubat 2001 tarih ve 390/2001/EC sayılı Konsey Tüzüğü ile düzenlenmektedir. Türkiye için "Katılım Öncesi Mali Yardım" çerçevesinde 2004-2006 dönemi için 1 milyar 50 milyon Avro kaynak tahsis edilmiştir. Bu kapsamda sağlanacak mali yardımların yüzde 35'inin ekonomik ve sosyal uyuma yönelik olarak kullanılması öngörülmüştür.

ÖUKP döneminde katılım öncesi mali yardımın etkili bir şekilde kullanılması ve üyelik sonrası yapısal fonların kullanımına ilişkin altyapının oluşturulmaya başlanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin ilk ÖUKP'si, Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde AB tarafından 2004-2006 döneminde sağlanacak olan ekonomik ve sosyal uyuma yönelik katılım öncesi mali yardımların kullanımına temel teşkil etmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın koordinasyonunda hazırlanmıştır.

ÖUKP'de İlerleme Raporları ve 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesindeki hususlar dikkate alınarak ülke genelinde ekonomik ve sosyal uyum politikasının oluşturulmasına ve AB'ye yakınsama sağlanması yönünde stratejik çerçevenin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Bu stratejik çerçevenin Uzun Vadeli Strateji (2003-2023), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 2003 yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program ve UP hedef ve öncelikleri ile uyumlu olmasına dik-

kat edilmiş, ayrıca AB'nin ilgili mevzuatı ve politika öncelikleri de göz önünde bulundurulmuştur.

AB ile yapılan müzakereler sonucunda nihaileştirilen ÖUKP, Yüksek Planlama Kurulu'nun 22 Aralık 2003 tarih ve 2003/61 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. ÖUKP stratejisi, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tanımlanan orta vadeli stratejinin AB perspektifi bağlamında geliştirilmiş bir alt kümesi niteliğinde olup, dört ana gelişme eksenini altında özetlenmiştir:

- Gelişme Eksenini 1: İşletmelerin rekabet gücünün artırılması,
- Gelişme Eksenini 2: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması,
- Gelişme Eksenini 3: Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması,
- Gelişme Eksenini 4: Bölgelerin ekonomik gücünün artırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması.

ÖUKP kapsamında 26 İstatistik Bölge Birimi (İBB) Düzey 2 bölgesini kapsayan analiz yapılmış, geniş katılımlı atölye çalışmalarının yanı sıra, bölgelerde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle yapılan görüşmeler ve çalıştayların sonuçlarından da yararlanılarak orta vadeli ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisi hazırlanmıştır. Stratejinin öncelik alanları;

- İnsan kaynaklarının güçlendirilmesi ve kendi hesabına çalışma potansiyellerinin artırılması,
- Mevcut ve yeni kurulacak KOBİ'lerin desteklenmesi ve şebeke tarzı etki-leşim örgütlenmeleri biçiminde işbirliği-ortaklık potansiyellerinin yükseltilerek, kolektif düzeyde rekabet etme güçlerinin artırılması,
- Yeni yatırımların gerçekleşmesi ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından önem taşıyan fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarının desteklenmesi,
- Kırsal alanda ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması,
- Yerel katılımı artıracak olan girişim alanlarını geliştirecek ve yerel ekonomik gelişmeye yerel aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek yeni yerel yönetim modelleri ile kurumsal yapının güçlendirilmesidir.

Türkiye'nin 26 İBB Düzey 2 bölgesi için geliştirilen bu strateji, ÖUKP'nin 4 numaralı gelişme eksenini için genel bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu doğrultuda gelişme eksenini kapsamında AB'nin önerileri de dikkate alınarak belirlenen öncelikli 12 bölgenin istihdam düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması yoluyla bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede söz konusu 4. eksenin öncelikleri;

- KOBİ'lerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi,
- Küçük ölçekli altyapı inşaatlarının desteklenmesi,
- Yerel inisiyatiflerin desteklenmesi,
- Kurumsal kapasitenin oluşturulması ve güçlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Söz konusu öncelikli bölgeler, 26 bölge arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre en alt sırada bulunan 12 İBB Düzey 2 bölgesidir. Bu bölgeler 42 ili kapsamakta olup, uygulama sırasıyla; TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis), TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa), TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak); TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van); TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop), TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat), TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum); TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya), TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) ve TR90'dır (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon).

AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARININ YÖNETİMİ

ÖUKP'de tanımlanan bölgesel kalkınma programları, Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında yer alan diğer program ve projelere uygulanmakta olan Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi (DIS) kurallarına tabidir.

Helsinki Zirvesi'nde (10-11 Aralık 1999) Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesinden sonra Avrupa Birliği tarafından 17 Aralık 2001 tarihinde "Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Dair Çerçeve Tüzük" yayımlanarak Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar "Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardım" Başlığı altında tek bir program çerçevesine alınmıştır.

Ülkemiz, adaylık döneminde Avrupa Birliğinden sağlanacak mali yardımların diğer aday ülkelerde de uygulanan ve "Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi (DIS)" olarak adlandırılan sistem çerçevesinde kullanılması için gerekli düzenlemeyi, 18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yapmıştır. Söz konusu Genelge'de DIS altında yürütülecek program ve projelerle ilgili oluşturulan yapılar tanımlanmış ve bu yapıların görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü

18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Avrupa Birliği ile Katılım Öncesi Mali İşbirliğinin koordinasyonunu sağlayacak Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü görevinin, Avrupa Birliği ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı tarafından yürütüleceği kararlaştırılmıştır. Genelge Ulusal Mali Yardım Koordinatörünün bu görevi yerine getirmek üzere gerektiğinde bir temsilci atayabilmesine imkan vermektedir. Ulusal Mali Yardım Koordinatörünün başlıca görevleri şunlardır:

- Topluluk mali yardımının katılım süreci ile ilişkilendirilmesi ve fonların sadece bu amaç için kullanılmasını teminen gerekli koordinasyonu sağlamak,
- Mali işbirliği kapsamında değerlendirilecek projelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda yer alan öncelikler doğrultusunda yönlendirilmesini, seçilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak,
- Yıllık Finansman Anlaşmalarını, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ve ilgili Bakanlıklar ile bağlantılı olarak hazırlamak ve koordine etmek,
- Programların izlenmesini ve değerlendirilmesini koordine etmek.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörlüğü'nün sekretarya hizmetleri, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından yürütülmektedir.

Mali İşbirliği Komitesi

Mali işbirliği ile ilgili olarak yürütülen çalışmalar arasında gerekli uyumu sağlamak üzere "Mali İşbirliği Komitesi" kurulmuştur. Mali İşbirliği Komitesi; Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği temsilcilerinden oluşur. Komiteye, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü veya görevlendireceği temsilcisi başkanlık eder. Komitenin sekretarya hizmetleri Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından yürütülür.

Mali İşbirliği Komitesinin başlıca görevleri şunlardır:

- Mali kaynakların kullanımında öncelikleri belirlemek,
- Saptanacak öncelikler kapsamında yıllık programları hazırlamak,
- Mali kaynakların öncelikler doğrultusunda dağıtımını gözetmek,
- Mali işbirliği uygulamasını izlemek ve değerlendirmek.

Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi

Avrupa Birliğinden sağlanacak mali yardımlar Hazine Müsteşarlığı tarafından açılacak ve yönetilecek bir Ulusal Fonda toplanacaktır. Fonu yönetmek üzere Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olarak tanımlanmıştır. Genelge Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin, bu görevi yerine getirmek üzere gerektiğinde bir temsilci atayabilmesine imkan vermektedir. Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin başlıca görevleri şunlardır:

- Komisyon'dan fonların transferini talep etmek ve fonları yönetmek,
- Finansman Anlaşmasında geçen ulusal ve diğer mali kaynakların akışını sağlamak,
- Avrupa Birliği mali yardımları için Avrupa Birliği tarafından kabul edilmiş mali raporlama sistemi oluşturmak,
- Finansman Anlaşmasında belirtilen usule uygun olarak fonları Merkezi Finans ve İhale Birimine transfer etmek.

Ortak İzleme Komitesi

Ortak İzleme Komitesi, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Mali İşbirliği Komitesi ve Avrupa Birliği Komisyonu temsilcilerinden oluşur. Ortak İzleme Komitesi yılda en az bir kez toplanarak programları gözden geçirir. Ortak İzleme Komitesinin başlıca görevleri şunlardır:

- İzleme raporları kapsamında Finansman Anlaşmalarında yer alan hedeflerin gerçekleşmesini değerlendirmek,
- Belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için önceliklerde değişiklik, programlar arasında kaynak aktarımı ve gerekli hallerde program bazında ilave mali kaynak önerisinde bulunmak.

Merkezi Finans ve İhale Birimi

18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesinde Avrupa Birliği ile Katılım Öncesi Mali İşbirliği kapsamındaki projelerin Komisyon tarafından belirlenen yöntemeye uygun olarak ihalelerinin, ödemelerinin ve raporlama işlemlerinin Başbakanlık Proje Uygulama Birimi tarafından yerine getirileceği belirtilmektedir.

Ancak Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi çerçevesinde 14 Şubat 2002 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan “Merkezi Finans ve İhale Birimi’nin ve Ulusal Fon’un Kurulmasına Dair Mutabakat Zabıtları” TBMM tarafından kabul edilmiş ve 20 Mart 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Mutabakat Zabıtları’nda Merkezi Finans ve İhale Biriminin görevleri genel olarak aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- Merkezi Finans ve İhale Birimi; Türkiye’de Avrupa Birliği tarafından finanse edilen programlar çerçevesinde gerçekleşen hizmet, mal, iş ve hibelere ilişkin ihalelerin;
 - genel bütçeleme
 - ihaleye çıkma
 - sözleşme imzalama
 - ödeme
 - muhasebe ve mali raporlaması bakımından tek sorumlusudur.
- Merkezi Finans ve İhale Birimi; hizmetlerin, malların, işlerin ve hibelerin ihalesine ilişkin Avrupa Birliği kural, düzenleme ve usullerine bağlı kalınmasını ve uygun bir raporlama sisteminin işlemlerini sağlayacaktır.
- Programın uygulanmasına ilişkin teknik konuların tüm sorumluluğu her bir program için, uygulamadan sorumlu olan yetkilidedir (Kıdemli Program Görevlisi).

- Merkezi Finans ve İhale Birimi, Kıdemli Program Görevlisine, talebi üzerine, Avrupa Birliği dış yardım uygulama usulleri (ihale ve sözleşme usulleri gibi) ile ilgili tavsiyelerde bulunacaktır. Bununla birlikte, teknik uygulamanın tüm sorumluluğu Kıdemli Program Görevlisinde olacaktır. Merkezi Finans ve İhale Birimi, ihtisaslaşmış danışmanlık kapasitesi geliştirecek ve bu amaç için gerekli dokümantasyonu bulunduracaktır.

Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi

Ulusal Fon, Hazine Müsteşarlığı içerisinde yer alan ve Topluluk fonlarının faydalanıcı ülkeye aktarıldığı merkezi hazine birimi olarak tanımlanmış ve Avrupa Birliği fonlarının mali yönetiminin genel sorumluluğu Ulusal Fon'a başkanlık eden Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'ne verilmiştir. Bu çerçevede Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'nin görevleri aşağıdaki şekildedir:

- Ulusal Yetkilendirme Görevlisi Avrupa Birliği fonlarının mali yönetiminin genel sorumlusudur. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi; satın alma, raporlama ve mali yönetimle ilgili Avrupa Birliği kurallarına, düzenlemelerine ve usullerine riayet edilmesini ve usulüne uygun bir raporlama ve proje bilgi sisteminin işletilmesini sağlayacaktır. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, bir programın tamamlanmasına kadar, o programla ilgili Avrupa Birliği fonlarının genel olarak tüm sorumluluğuna sahip olacaktır.
- Uygun mali denetim Hazine Kontrolörleri ve Sayıştay tarafından yerine getirilecektir. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi tüm Avrupa Birliği fonları için bir finansal raporlama sistemi oluşturacaktır. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi fonların kullanımından Komisyona karşı sorumlu olacaktır. Bu sorumlulukları yerine getirirken aşağıdaki görevlerden sorumlu olacaktır:
 - Komisyondan fonları talep etmek ve yönetmek,
 - Ulusal Mali Yardım Koordinatörüne danışarak Merkezi Finans ve İhale Birimi veya her bir Uygulama Birimi içerisindeki Program Yetkilendirme Görevlilerini atamak,
 - Komisyon ve ilgili Türk yetkililerince seçilen ve onaylanan Merkezi Finans ve İhale Birimi veya her bir Uygulama Birimi ile Finansman Anlaşmaları imzalamak,
 - Avrupa Birliği Programları Finansman Zabıtlarında belirtildiği şekilde ulusal ve diğer ortak finansman kaynaklarının akışını sağlamak,
 - Avrupa Birliği fonları ile ilgili raporlama sisteminin düzenli olarak güncelleştirilmesini ve Merkezi Finans ve İhale Birimi veya Uygulama Birimleri tarafından raporlama usullerine uyulmasını sağlamak,

- Finansman Anlaşmalarında belirtilecek mekanizmalar çerçevesinde fonları Merkezi Finans ve İhale Birimi veya Uygulama Birimlerine transfer etmek,
- Ortak İzleme Komitesi'ne, Komisyon ve Ulusal Mali Yardım Koordinatörü ile birlikte katılmak,
- Programın sonunda Merkezi Finans ve İhale Birimi veya Uygulama Birimlerinden kullanılmamış fonları geri almak.
- İhalenin yapılması ve sözleşme imzalanması aşaması dahil, programın uygulamasıyla ilgili teknik ve idari konular tamamıyla, Uygulama Birimi, Merkezi Finans ve İhale Birimi veya ilgili Bakanlık/kuruluşun sorumluluğunda olacaktır.
- Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, şüphelenilen ve gerçekleşen her türlü yolsuzluk ve kuraldışı ile yapılan denetimlerde ortaya çıkan bulguları anında Avrupa Komisyonu'na rapor edecektir.
- Ulusal Yetkilendirme Görevlisi yanlışlıkla ödenen her meblağı geri almak ve Avrupa Komisyonu'na transfer etmekle yükümlüdür.

18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ve Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin ve Ulusal Fon'un Kurulmasına Dair Mutabakat Zabıtları ile Ulusal Mali Yardım Koordinatörü Avrupa Birliği ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi ise Hazineden sorumlu Devlet Bakanı olarak belirlenmiştir.

Ancak Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olan Hazineden sorumlu Devlet Bakanı Ali BABACAN'ın 3 Haziran 2005 tarihli 2005/15 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile, Baş müzakereci olarak görevlendirilmesi ile Ulusal Mali Yardım Koordinatörü ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi görevlerinin aynı makamda birleşmesi sorunu ortaya çıkmıştır.

Bu sorun, 10 Mayıs 2006 tarih ve 5500 sayılı "Merkezi Finans ve İhale Biriminin Kuruluşuna İlişkin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Avrupa Komisyonu Arasındaki Mutabakat Zaptına 1 Nolu Ekin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile giderilmiştir. Söz konusu Kanun ile Ulusal Mali Yardım Koordinatörü ile Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'nin tanımları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü yardımdan faydalanan ülkede programlama ile görevlendirilmiş Avrupa Birliği Genel Sekreteridir. Ulusal Yardım Koordinatörü aynı zamanda, Topluluk mali yardımının kullanımıyla genel katılım süreci arasında yakın bir ilişki kurulmasını sağlar ve Avrupa Birliği programlarının izlenmesinden ve değerlendirilmesinden sorumludur. Ulusal Yardım Koordinatörü aynı anda Ulusal Yetkilendirme Görevlisi veya Program Yetkilendirme Görevlisi olamaz.

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi Ulusal Fona başkanlık eden Hazine Müsteşarıdır. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi Avrupa Birliği fonlarının sağlam şekilde mali yönetiminin genel sorumluluğunu üstlenmiştir. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi aynı anda Ulusal Yardım Koordinatörü veya Program Yetkilendirme Görevlisi olamaz.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu

DIS’de Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu (AKTD) “ön onay” yetkisine haizdir. Tüm ihaleler ve hibeler AB Dış Yardım Sözleşme Usulleri Hakkında Pratik Rehberde (PRAG) tanımlanan usuller çerçevesinde Komisyonun onayına tabidir. Bu ön onay için AKTD, aşağıdaki hususları yerine getirir;

- İhale ilanından önce ihale dosyasının içeriğinin onayı (hibe programlarında “hibe başvuru rehberinin onayı)
- Değerlendirme Komitesi üyelerinin onayı
- Değerlendirme Raporunun kontrolü ve onayı
- Hibe Programlarında hibe almaya hak kazanmış proje listelerinin onayı
- Projenin AB tarafından desteklenmeye uygun olduğunun teyidi olarak sözleşmenin imzalanması

Kıdemli Program Görevlisi

DIS’de programların teknik sorumluluğunu, programın yönetim ve uygulamasında “yararlanıcı” rolü üstlenen kurumun üst düzey yetkilileri arasından belirlenen Kıdemli Program Görevlisi (KPG) üstlenmiştir. KPG; proje ve programların teknik düzeyde iyi ve zamanında uygulanmasını sağlamak üzere projeye ilgili bakanlık veya kuruluş tarafından atanan bir kamu görevlisidir. KPG proje ve programların AB kural, düzenleme ve usullerine uygun olarak programlaması, koordinasyonu, yönetimi ve izlenmesinden sorumludur. Bu çerçevede KPG’nin sorumlulukları genel olarak;

- AB tarafından finanse edilen projelerin programlama çalışmalarını yürütme, proje ve programların teknik açıdan yürütülmesini koordine etme ve izleme,
- Planlama, raporlama ve teknik konularda Komisyonla temasları sürdürme,
- MFİB’nin faaliyetleri için gerekli belgelerin ve raporların hazırlanması için veri sunma,
- İhale belgelerini (hibe başvuru rehberleri ve teknik şartnameleri) hazırlama veya hazırlanmasını temin etme,
- MFİB’ye ihaleye çıkılması için teklifte bulunma,
- MFİB’ye sözleşmelerin imzalanması için talepte bulunma,
- Fatura karşılığı ödemeleri onaylama (işin gerçekleştiğine onay verme: okundu ve onaylandı)

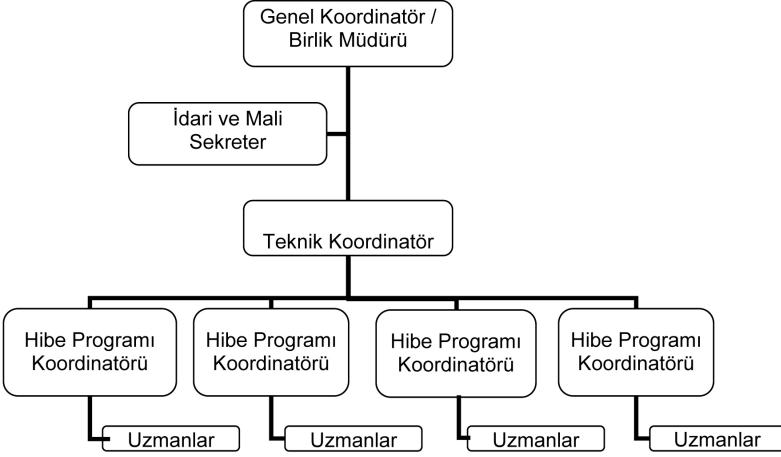
AB destekli bölgesel kalkınma programlarında KPG, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürüdür. 2001 yılında MEDA kapsamında planlanan ve ÖUKP kapsamında yer alan (GAP Bölgesel Kalkınma Programı hariç) tüm bölgesel kalkınma programlarının yönetimi, DPT koordinasyonunda oluşturulan yapı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bu yapıda merkezde DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü içerisinde; AB Bölgesel Programları Dairesi ve İzleme ve Değerlendirme Dairesi olmak üzere iki daire kurulmuştur.

DIS çerçevesinde hibe programlarının uygulanmasında AB Bölgesel Programları Dairesi; nihai faydalanicılarla sözleşmelerin imzalanmasına kadar geçen süreçte teklif çağrılarının etkin bir şekilde hazırlanmasından ve yönetiminden sorumlu kılınmıştır. İzleme ve Değerlendirme Dairesi ise teklif çağrısı neticesinde uygulamaya geçen projelerin izlenmesinden ve programların performans değerlendirmesinden sorumludur.

AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yerelde düzey 2 bazında uygulanmasını sağlamak üzere ise ilgili düzey 2 bölgelerinde yer alan illerin valilerinin girişimiyle “Hizmet Birlikleri” kurulmakta ve bu birliklerin çatısı altında “Program Uygulama Birimleri (PUB)” oluşturulmaktadır. PUB’larda gerek diğer kamu kuruluşlarından görevlendirmelerle gerekse ilan yoluyla seçilen uzmanların işe alınmasıyla belirlenen personel, DPT tarafından eğitime tabi tutulmakta; Proje Döngüsü Yönetimi, hibe mekanizması, AB satın alma kuralları, proje izleme ve değerlendirme konularında düzenlenen sertifikalı eğitim programları ile personelin AB kural, düzenleme ve usulleri konusunda bilgi birikimi sağlaması hedeflenmektedir. 2006 yılı sonu itibarıyla ÖUKP kapsamında yer alan düzey 2 bölgelerinde 8 adet Hizmet Birliği kurulmuş olup, 2006 sonu itibarıyla PKM ve PUB’larda toplam 108 personel görev yapmaktadır.

Şekil 1’de yer alan şemadan görüleceği üzere PUB, Birlik Müdürü görevini yürüten ilgili Vali Yardımcısı tarafından yönetilmektedir. Bu birimlerin her birinde, bir teknik koordinatör ile Programın öncelik alanlarından sorumlu koordinatörler görev yapmaktadır. Hizmet Birliği modelinde KPG, bazı yetkilerini Hizmet Birliği ile imzalanan protokoller çerçevesinde PUB’a devretmekte ve PUB personeli programın yerel düzeyde uygulamasını ve projelerin izlenmesini gerçekleştirmektedir. PUB ayrıca Programın bölgede tanıtımından ve Teknik Yardım Ekibi ile ilişkilerden de sorumludur.

PHARE kapsamında yürütülen bölgesel kalkınma programlarının hizmet birliği modelinden farklı olarak Doğu Anadolu Kalkınma Programında Van İlinde kurulmuş olan Program Koordinasyon Merkezi (PKM), programın yerel düzeyde uygulanmasını, tanıtımını, projelerin izlenmesini gerçekleştirmektedir. PKM’nin başında diğer PUB’larda olduğu gibi vali yardımcısı bulunmaktadır. PKM’de 2006 sonu itibarıyla 26 personel görev yapmaktadır.



Şekil 1. Program Uygulama Birimi / Program Koordinasyon Merkezi Yapısı

AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARI

AB destekli bölgesel kalkınma programları ÖUKP’de belirlenen stratejik çerçeveye uygun olarak Planda belirlenen öncelikli düzey 2 bölgelerinde uygulanmaktadır. ÖUKP’nin dördüncü eksenini olan “Bölgelerin Ekonomik Gücünün Artırılması, Bölgeler Arasındaki Gelişmişlik Farklarının Azaltılması ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması” Gelişme Ekseninin ana hedefi; bir yandan bölgelerin nispi rekabet edebilirliklerinin artırılması, diğer yandan ülkenin tamamı için en önemli sorun olmakla birlikte geri kalmış bölgelerde daha fazla hissedilen işsizliğin azaltılması olarak belirlenmiştir.

Bölgesel gelişme ekseninde yer alan bölgelerdeki KOBİ’ler için üretim yöntemlerini modernize edecek ve ilave istihdam yaratacak projelerin uygulanmasına öncelik verilmesi öngörülmüştür.

Diğer taraftan öncelikli bölgelerde yatırımların artırılmasına imkân sağlayacak bir iklimin yaratılması büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede hedef bölgelerdeki yerel yönetimler tarafından uygulanacak küçük ölçekli altyapı projeleri ile bölgelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi, altyapı kalitesinin yükseltilmesi ve işletmeler için ihtiyaç duyulan altyapı inşasının desteklenmesi öngörülmüştür.

Hedef bölgelerdeki kar amacı gütmeyen Sivil Toplum Kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin kamu kurum ve kuruluşlarının katılımı ile gerçekleştirecekleri kırsal alanda gelir artırıcı küçük ölçekli projelerin desteklenmesi hususu gelişme ekseninin bir diğer öncelik alanı olarak belirlenmiştir. Tamamlayıcı ve alternatif tarımsal faaliyetler yoluyla çiftçilerin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi, turizm

ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi, mesleki eğitime yönelik programların yaygınlaştırılması ve araştırma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Bölgesel gelişme ekseninin bu öncelik alanlarında nihai faydalanıcılar tarafından hazırlanacak projelerin desteklenmesi ile bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede ÖUKP kapsamında uygulanmakta olan AB destekli bölgesel kalkınma programlarının öncelik alanları;

- tarım ve kırsal kalkınma,
 - küçük ölçekli altyapının desteklenmesi,
 - KOBİ'lerin desteklenmesi,
 - yerel inisiyatiflerin desteklenmesi,
 - sosyal kalkınma
- olarak belirlenmiştir. Bölgesel kalkınma programlarında bölgelerin ihtiyaçlarına göre bu öncelik alanlarına yer verilmektedir.

ÖUKP döneminde hedef bölgelerde yerel paydaşlar tarafından hazırlanacak küçük ölçekli projelerin uygulamaya konmasıyla 2007-2013 döneminde hazırlanacak operasyonel programlar için önemli bir öğrenme sürecinin yaşanması ve gerek merkezde gerekse yerelde kapasite oluşturulması hedeflenmektedir. Programlar kapsamında yer alan hibe mekanizmalarının uygulama sürecinde yerel paydaşların, kalkınma çabalarında geniş katılımı daha çok sorumluluk almasının teşvik edilmesi böylece kalkınma girişimlerinde sahiplenme sağlanması öngörülmüştür.

Hibe mekanizmalarının planlanması, yönetimi ve izlenmesi için oluşturulan kurumsal yapılar, bölgelerde düzenlenen geniş katılımlı eğitim faaliyetleri ile AB normlarında proje hazırlamaya dair kazanılan deneyim ve projelerin tüm taraflarca sahiplenilmesini, ortak sorumluluk oluşturulmasını sağlayan eş-finansman uygulamaları, Türkiye için Yapısal Fon Tüzüklerinde yer alan koşulların yerine getirilmesinde önemli bir deneyim olarak görülmektedir.

ÖUKP'nin tek uygulama alanı bulan dördüncü ekseninde planlanan bölgesel kalkınma programlarının hayata geçirilebilmesi için ön şart niteliğindeki akreditasyon süreci DPT'nin çalışmaları ile tamamlanabilmiş ve hibe programı uygulamaları için Türkiye, Temmuz 2004 yılında akredite olmuştur. DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü akreditasyon için bölgesel kalkınma programlarında hibe programlarının yönetimini üstlenen birim olarak DIS çerçevesinde ve PRAG kurallarına göre oluşturulması gereken yapıyı ve koşulları hazırlamıştır. Bu çerçevede;

- programların DIS altında yönetiminde sorumluluk alması öngörülen yapılar belirlenmiş,
- program yönetiminin farklı düzeylerinde yer alan personelin iş tanımları yapılmış ve

- prosedürleri tanımlayan ve standart formları içeren belgeler hazırlanmıştır.

Bu çerçevede hibe programları sürecinde rol alan merkez ve bölgelerdeki yapıların görev ve sorumluluklarını tanımlayan, teklif çağrısı sürecini tarif eden “Hibe Yönetim Rehberi” hazırlanmış, merkezde DPT içerisinde ve bölgelerde Program Koordinasyon Merkezi/Program Uygulama Birimlerinde görev alan personelin iş tanımları netleştirilmiş, DIS ana aktörlerinin sorumluluk alanları belirlenmiş, raporlama şekilleri tanımlanmıştır.

Merkezdeki bu çalışmalara paralel olarak bölgelerde ÖÜKP kapsamındaki illerde “hizmet birlikleri”nin hazırlıkları İçişleri Bakanlığı ile DPT’nin işbirliğinde valiliklerin girişimiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede DIS altında hibe programı uygulamalarının gerçekleştirilmesine yönelik olarak hizmet birliklerinin tüzükleri hazırlanmış, görevlendirmeler tamamlanmıştır.

Diğer taraftan hibe programlarının uygulanmasında görev alan personele yönelik eğitim ihtiyacı analizi yapılmış ve bu çerçevede bilgilendirme faaliyetleri ve eğitim programları düzenlenmiştir. PUB personeline yönelik olarak tasarlanan program, AB bölgesel politikası, bölgesel fonlar, uygulama mekanizmaları, DIS aktörleri, rol ve sorumlulukları, AB satın alma kural ve uygulamaları, teknik yardım ekibinin programlardaki rolü ve PUB ile ilişkileri, uygulamada elde edilen tecrübenin paylaşılması konularını içerecek şekilde standart hale getirilmiştir.

Bu düzenlemelerin ardından uygulaması başlatılan bölgesel kalkınma programları 11 düzey 2 bölgesinde 36 ili kapsamakta olup, toplam 235 milyon Avroluk bütçeye sahiptir. 6 ili kapsayan Doğu Karadeniz Kalkınma Programı’nın (DOKAP) 2007 yılı başında uygulamaya konulması ile ÖÜKP’de hedeflenen 12 düzey 2 bölgesi de (42 il) bölgesel programların kapsamına alınmış olacak ve Türkiye - Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı ile birlikte kullanılan bütçe toplam 278,5 milyon Avroyu bulacaktır.

Türkiye - Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı ekonomik ve sosyal uyum altında Katılım Öncesi Mali İşbirliği çerçevesinde desteklenmekte olan bir program olup, 2004-2006 dönemini kapsayan uygulamaları yine DPT’nin koordinasyonunda gerçekleştirilmiştir. Bu programın yönetimi program kapsamındaki Edirne ve Kırklareli illerinde valiliklerde oluşturulan ve “yerel teknik sekreteryar” olarak adlandırılan PUB benzeri yapıların yardımıyla yürütülmektedir. Programda bölgesel kalkınma programlarındaki teklif çağrısı mekanizması uygulanmakta olup, tanımlı projeler de yer almıştır. Bunlardan Edirne İlinde yer alan Ekmekçizade Kervansarayının Restorasyonu Projesinin ihalesi tamamlanmış ve 2006 yılı Mart ayında yapımına başlanmıştır. 3,135 milyon Avroluk Projenin 18 ayda tamamlanması öngörülmüştür.

Tablo 1. AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları Bütçe Dağılımı

| Program | Bütçe (Milyon Avro) | | TOPLAM (Milyon Avro) |
|--------------------------|-----------------------------|----------------------------------|-------------------------|
| | AB Desteği (Milyon Avro) | Türkiye Katkısı (Milyon Avro) | |
| DAKP (TRB2)* | 45 | - | 45 |
| GAP* | 47 | - | 47 |
| TR82, TR83, TRA1 | 40 | 12.33 | 52.33 |
| TR72, TR52, TRA2, TRB1 | 70 | 20.67 | 90.67 |
| DOKAP (TR90)** | 18 | 6 | 24 |
| Sınır Ötesi İşbirliği*** | 15 | 4.5 | 19.5 |
| TOPLAM | 235 | 43.5 | 278.5 |

* DAKP ve GAP MEDA kapsamında planlanan programlar olup, ulusal katkı içermemektedir.

** 2005 yılı programlamasında yer almakta olup, hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

*** Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programını içermektedir.

Kaynak: Finansman Anlaşmaları (2002, 2003, 2004, 2005)

Bölgesel Kalkınma Programları kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) ve Doğu Karadeniz Kalkınma Programında (DOKAP) olduğu gibi tek bir düzey 2 bölgesine yönelik uygulamalar olabildiği gibi; Samsun, Kastamonu, Erzurum Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı (üç düzey 2) ve TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programında (dört düzey 2) olduğu gibi birden fazla düzey 2 bölgesini kapsayan programlar da uygulamaya konulmuştur.

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP)

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), yenilikçi bölgesel politika ve planlama yaklaşımlarını uygulamaya yönelik merkezde ve bölgede kapasite oluşturmak ve bölgenin kalkınmasını sağlamak üzere hazırlanmış bir bölgesel kalkınma programıdır. Program; Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerini kapsamaktadır. Avrupa Birliği MEDA fonundan desteklenen Programın projelendirme çalışmaları DPT ve AB teknik uzmanlarının ortak çalışmasıyla 2001 yılında başlatılmış ve Spesifik Finansman Anlaşması 05 Ağustos 2003 tarihinde imzalanmıştır. AB söz konusu Programa 45 milyon Avro hibe kaynak tahsis etmiştir.

Programın Öncelik Alanları

Programın öncelik alanları;

- tarım ve kırsal kalkınma
- küçük ve ortak ölçekli işletmelerin (KOBİ) desteklenmesi
- turizm ve çevre
- sosyal kalkınma ve
- kapasite geliştirme faaliyetleridir.

Tarım ve Kırsal Kalkınma

Tarım ve Kırsal Kalkınma öncelik alanının genel hedefi program bölgesinde kırsal alanlarda yaşayan insanların ve konu ile ilgili kuruluşların kapasitelerinin (bilgi ve becerilerinin) geliştirilmesine ve çiftçilerin, kırsal toplulukların ve tarımsal/kırsal kuruluşların gelirlerinin artırılmasına katkıda bulunmaktır.

Bu öncelik alanında desteklenecek projeler ile; çiftçilerin (kadın ve erkek) tarımsal uygulamalarının, bilgi ve becerilerinin iyileştirilmesi; tarımda üretkenliğin, canlı hayvan/ürün kalitesinin ve verimin artırılması; yeni gelir getirici faaliyetler yoluyla geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi; canlı hayvan ve çayır-mera yetiştiriciliği ile ıslahının iyileştirilmesi; çevre bilincinin artırılması ve kırsal doğal kaynak yönetiminin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Programı'nın öncelikli konuları arasında, kırsal kalkınmaya yönelik, sosyal ve çevresel koşulların iyileştirilmesine katkıda bulunacak projelerin desteklenmesi yer almaktadır.

Bu program çerçevesinde “Kapasite Oluşturma” projeleri için verilen hibelerde asgari tutar 20.000, azami tutar 250.000 Avro; “Yatırım” projeleri için verilen hibelerde ise asgari tutar 10.000, azami tutar 100.000 Avro olarak belirlenmiştir. Hibe almaya hak kazanan proje sahiplerinin, kapasite oluşturma projeleri için yüzde 10, yatırım projeleri için ise yüzde 40 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlaması öngörülmüştür.

KOBİ'lerin Desteklenmesi

KOBİ öncelik alanının amacı; yeni kurulan işletme sayısının artırılması, mevcut işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, istihdam yaratılması, iş hayatına ilişkin bilgi ve becerilerin artırılması yoluyla insan kaynaklarının geliştirilmesidir. KOBİ Hibe Programı reel sektörü canlandırmak ve özellikle mikro ve küçük ölçekli işletmeleri bölgeye yatırım yapmaya teşvik etmek üzere tasarlanmıştır.

KOBİ Hibe Programında bir proje için verilebilecek maksimum hibe tutarının 100.000 Avro olması ve hibe almaya hak kazanan KOBİ'lerin asgari yüzde 50 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlaması öngörülmüştür.

Turizm ve Çevre

Turizm ve Çevre öncelik alanının genel amacı; çevre kalitesini iyileştirmek, kültürel/tarihi mirası korumak ve turizm sektöründe gelir getirici faaliyetleri geliştirmek suretiyle program bölgesinde sürdürülebilir çevre ve turizm kalkınmasını teşvik etmektir.

Çevre sektöründeki öncelikli faaliyet/proje konuları; biyolojik çeşitliliği korumak ve geliştirmek, çeşitli kirlilik ve sağlık tehditleri ile mücadeleyi ve/veya çevre yönetimini geliştirmek, çevre bilincini artırmak olarak belirlenmiştir.

Turizm sektöründeki öncelikli faaliyet/proje konuları ise; tarihi eserleri korumaya yönelik faaliyetler ve restorasyon projeleri; görsel ve doğal değerleri, güzellikleri korumaya yönelik faaliyetler; tarihi ve doğal değerlere erişim olanaklarını geliştirme amaçlı projeler ve çevre düzenlemeleri; turizm arz ve talebini artırmaya yönelik projeler olarak belirlenmiştir.

Hibeden faydalanacak projeler için, asgari yüzde 10 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması ve proje başına verilecek asgari hibe miktarının 10.000 Avro ve azami hibe miktarının ise 300.000 Avro olması öngörülmüştür.

Sosyal Kalkınma

Sosyal Kalkınma öncelik alanının genel amacı, mevcut yaklaşımların ve yeni etkin hizmet ve yönetim tekniklerinin geliştirilmesi suretiyle sosyal hizmetler alanında kapasite kullanımının artırılmasıdır. DAKP Sosyal Kalkınma Hibe Programı çerçevesinde kadınlar, gençler ve çocuklar; engelliler; kırsal alanda ya da büyük kentlerin gecekondularında yaşayan yoksullar gibi mağdur/dezavantajlı grupların sosyal koşullarının iyileştirilmesine yönelik projelerin desteklenmesi öngörülmüştür.

Sosyal Kalkınma Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, asgari yüzde 10 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına verilen asgari hibe miktarı 10.000 Avro ve azami hibe miktarı ise 100.000 Avro olarak belirlenmiştir.

DAKP'nin yukarıda kısaca tanıtilen öncelik alanlarında yarışma ortamında projelerin desteklenmesi öngörülmüştür. Ayrıca Program kapsamındaki illerde çiftçiler ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığının teknik personeline yönelik eğitim programları düzenlenmesi; bölgedeki KOBİ'lerin ihtiyaçlarına göre belirlenecek konularda eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmesi; bölgenin turizm potansiyelinin tanıtımına yönelik olarak Turizm Tanıtım Planı hazırlanması, internet tabanlı bilgi bankası oluşturulması ve Program kapsamındaki 4 il için birer gezici sağlık ünitesinin alımı planlanmıştır.

Programın Bütçesi

Tablo 2. Doğu Anadolu Kalkınma Programı Bütçe Dağılımı

| Programın Öncelik Alanları | AB Desteği (Milyon Avro) |
|---|-------------------------------------|
| Tarım ve Kırsal Kalkınma | 17.00 |
| KOBİ'lerin Desteklenmesi | 8.50 |
| Turizm ve Çevre | 7.50 |
| Tatvan Atıksu Arıtma Tesisi | 2.00 |
| Sosyal Kalkınma (hibe programı + gezici sağlık birimi alımı) | 2.50 |
| Kurumsal Gelişme | 1.50 |
| Performans | 1.00 |
| Teknik Yardım | 5.00 |
| TOPLAM | 45.00 |

Kaynak: DAKP Teknik ve İdari Hükümler Belgesi, 2003

Programın Uygulanması

AB tarafından finanse edilen ve DPT koordinasyonunda yürütülen bu ilk bölgesel kalkınma programının, program ana dokümanı olan Teknik ve İdari Hükümler Belgesi (TAPs) gereği Van İlinde kurulacak Program Koordinasyon Merkezi (PKM) marifetiyle ve uluslar arası ihale yoluyla belirlenecek Teknik Yardım Ekibinin desteği ile uygulanması öngörülmüştür.

Programın teknik yardım hizmeti alınmasına yönelik hizmet ihalesi 2003 yılında gerçekleştirilmiş gecikmeler sonucu müşavir firmanın ekibi ancak Şubat 2004'de şartnamede belirtilen görev yeri olan Van merkezinde ofisine yerleşebilmiştir. Bu süreç zarfında Türk tarafının yükümlülüğü olarak ana dokümanda yer alan PKM'nin kurulması çalışmaları, DPT'nin ve Van Valiliğinin işbirliği ile 2004 yılı başında tamamlanmıştır. Böylece Programın uygulanması 16 Şubat 2004 tarihinde fiilen başlatılmıştır.

Programın Tarım ve Kırsal Kalkınma öncelik alanında "Hızlı Kırsal Tarama" yöntemi kullanılarak çiftçilerin uğraşı alanlarıyla ilgili temel ihtiyaçları, eksik ve sorunları tespit edilmiştir. Bu çerçevede çiftçiler ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığının bölgedeki personeline yönelik eğitim programları belirlenmiştir. Sığır ve koyun yetiştiriciliği ile sebze ve meyve üreticiliği alanlarında Program kapsamındaki 4 ilde toplam 43 köyde 95 kurs açılmış ve toplam 2430 çiftçi bu eğitimlere katılmıştır (DAKP PKM, Kasım 2006).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının bölgedeki personeline yönelik olarak Mayıs-Ekim 2006 döneminde 8 çalıştay düzenlenmiş; Bitlis'den 6, Hakkâri'den 66, Muş'tan 92 ve Van'dan 66 olmak üzere toplam 244 personele eğitim verilmiştir.

KOBİ öncelik alanında KOBİ'lerin eğitim ve danışmanlık ihtiyaçlarını ortaya koyan rapor hazırlanarak "pazarlama" konulu 9 kurs açılmış ve dört ilden yaklaşık 130 kişi katılmıştır. Ayrıca muhasebeci ve mali müşavirlere yönelik olarak düzenlenen "iş danışmanlığı" konulu kursa 40 kişinin katılımı sağlanmıştır. "FİNANSAL YÖNETİM" konulu kurs programının ise hazırlıkları devam etmekte olup, 100 kişinin katılımını sağlamak üzere bilgilendirme faaliyetleri düzenlenmektedir (DAKP PKM, Kasım 2006). Yine bu öncelik alanında program bütçesinden her ilde birer teknisyen istihdam edilmiş; KOSGEB ve ticaret odaları ile çalışmaya başlamıştır.

Turizm ve Çevre öncelik alanında "turizm gelişme stratejisi" hazırlıkları devam etmektedir. Turizm Tanıtım Planı onaylanmış olup, tanıtım malzemelerinin temini için ihale yapılmıştır. Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanan turizm veri tabanı onay aşamasındadır.

Ayrıca Programda dört yerleşimin (Bitlis merkez ile Bitlis'in Adilcevaz ve Güroymak ilçeleri; Van'ın Gürpınar ilçesi) atık su arıtma tesisinin önümüzdeki dönemde (2007-2013) Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında ülkemizin kullanacağı AB fonları çerçevesinde yapımını sağlamak üzere AB kurallarına ve standartlarına uygun olarak fizibilite çalışmaları hazırlanmaktadır. 20 Mart 2006 tarihinde hazırlıkları başlatılan fizibilite çalışmaları tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Diğer taraftan Programda rehabilitasyon işi olarak yer alan Tatvan Atık Su Arıtma Tesisiyle ilgili olarak çalışmalar yürütülmüş, fizibilite çalışması sonucunda tesisin yeniden yapımı gereği ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine yapım işinin AB kurallarına uygun olarak ve AB standartlarında gerçekleştirilmesine yönelik olarak uluslararası uzmanlarla çalışma bitirilmiş ancak Komisyonun bu değişikliğe onay vermemesi neticesinde söz konusu proje Program kapsamından çıkarılmıştır.

Sosyal Kalkınma öncelik alanında ise her il için bir adet olmak üzere toplam 4 adet gezici sağlık ünitesinin alımı işi planlanmış, ihale dosyaları AB kurallarına uygun olarak hazırlanmış ve ihalesi 7 Temmuz 2006'da ilan edilmiştir. Değerlendirme MFİB'nin gözetiminde devam etmektedir.

Teklif Çağruları

Programın 4 öncelik alanında teklif çağruları 19 Nisan 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 20 Nisan 2005 tarihinde Van'da Milli Eğitim Bakanı Sn. Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK'in katılımı ile Programın açılış toplantısı düzenlenmiştir. 20-25 Nisan 2005 tarihleri arasında Program kapsamındaki 4 ilde düzenlenen bilgilendirme günlerine kamu kuruluşları, yerel yönetimler, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarından 721 kişi katılım sağlamıştır. Bilgilendirme günlerinin ardından yerli kısa dönemli uzmanlar ve Program Koordinasyon Merkezi elemanları tarafından DPT uzmanlarının katılımı ile Program kapsamındaki illerde ve büyük ilçelerde proje hazırlama eğitimleri düzenlenmiştir.

Tarım ve kırsal kalkınma alanında 4 ilde 18 ilçede 47 çalıştay düzenlenmiş bu eğitimlere Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile belediyelerin personeli, üniversite temsilcileri, kooperatiflerin, sivil toplum kuruluşlarının, çiftçi birliklerinin temsilcileri olmak üzere 2494 kişi katılmıştır. Teklif çağrısının yaygın tanıtımı için merkezde DPT tarafından ulusal düzeydeki sivil toplum kuruluşları ile tarım, hayvancılık ve veterinerlik bölümleri olan üniversitelere (yaklaşık 71 kuruluş) başvuru koşulları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Benzer toplantılar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Ziraat Bankası ile tekrarlanmıştır.

Yoğun şekilde gerçekleştirilen bu bilgilendirme, tanıtım ve eğitim faaliyetleri sonucunda Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Programında MFİB'ye 344 proje başvurusu yapılmıştır. Değerlendirme süreci sonunda ise başarılı bulunan 148 proje ile 1 Eylül 2006 tarihinde sözleşmeler imzalanmıştır. Tarım ve Kırsal kalkınma Hibe Programına ayrılan fonun sözleşmeye bağlanma oranı yüzde 79'dur. Proje sahiplerine 3 günlük "Proje Yönetimi ve Uygulaması konusunda 12 çalıştay düzenlenmiştir.

KOBİ öncelik alanında 4 ilde proje hazırlama, mantıksal çerçeve, uygunluk kriterleri, iş planı, başvuru formu konularında 29 çalıştay düzenlenmiş; bu eğitimlere 825 özel sektör temsilcisi katılmıştır. Teklif çağrısının yaygın tanıtımı için merkezde DPT tarafından Halkbank Genel Müdürlüğü ve KOSGEB ile toplantılar düzenlenerek başvuru koşulları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Benzer toplantı TOBB ile tekrarlanmış ve TOBB uzmanlarının bölgedeki KOBİ'lere proje hazırlama desteği vermesi konusunda işbirliği yapılmıştır.

Bölgedeki 4 ilin Ticaret Odalarında başvuru ofisleri oluşturulmuş ve bu ofislerde Program kapsamında istihdam edilen proje teknisyenlerinin yardımıyla KOBİ eğitimlerine katılacakların kayıtlarının tutulması ve başvuru dokümanlarının dağıtılması sağlanmıştır.

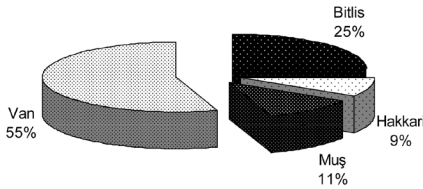
Bölgenin KOBİ açısından oldukça sınırlı potansiyeline rağmen KOBİ Hibe Programında MFİB'ye 119 proje başvurusu yapılmıştır. Değerlendirme süreci sonunda ise başarılı bulunan 68 proje ile 1 Ekim 2006 tarihinde sözleşmeler imzalanmıştır. KOBİ Hibe Programına ayrılan fonun sözleşmeye bağlanma oranı yüzde 54'dür. Proje sahiplerine 3 günlük "Proje Yönetimi ve Uygulaması konusunda 6 çalıştay düzenlenmiştir.

Turizm ve çevre öncelik alanında 4 ilde proje hazırlama konusunda 18 çalıştay düzenlenmiş; bu eğitimlere 176 kişi katılmıştır. Teklif çağrısının yaygın tanıtımı için merkezde DPT tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve İller Bankası ile toplantılar düzenlenerek başvuru koşulları hakkında detaylı bilgi verilmiş ve proje hazırlama konusunda yerel yönetimlere destek verilmesi hususunda işbirliği sağlanmıştır. Diğer taraftan 33 sivil toplum kuruluşuna başvuru koşulları hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

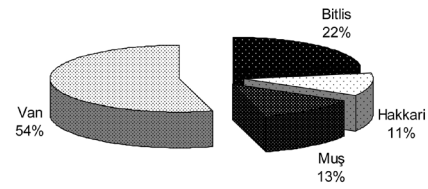
Yoğun şekilde gerçekleştirilen bu bilgilendirme, tanıtım ve eğitim faaliyetleri sonucunda Turizm ve Çevre Hibe Programında MFİB'ye 139 proje başvurusu yapılmıştır. Değerlendirme süreci sonunda ise başarılı bulunan 49 proje ile 1 Ekim 2006 tarihinde sözleşmeler imzalanmıştır. Turizm ve Çevre Hibe Programına ayrılan fonun sözleşmeye bağlanma oranı yüzde 124'dür. Proje sahiplerine 3 günlük "Proje Yönetimi ve Uygulaması konusunda 4 çalıştay düzenlenmiştir.

Sosyal kalkınma konusunda illerde düzenlenen 22 çalıştaya 240 kişinin katılımı sağlanmıştır. Sosyal Kalkınma Hibe Programında yapılan 106 proje teklifi arasından başarılı bulunan 44 proje ile 1 Ekim 2006 tarihinde sözleşmeler imzalanmıştır. Sosyal Kalkınma Hibe Programına ayrılan fonun sözleşmeye bağlanma oranı yüzde 148'dir. Proje sahiplerine 3 günlük "Proje Yönetimi ve Uygulaması konusunda çalıştay düzenlenmiştir.

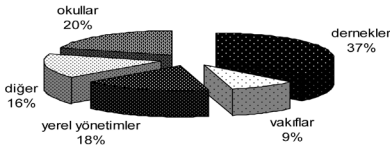
MFİB yönetiminde yapılan değerlendirme çalışmaları sonucunda 4 hibe programında başarılı bulunan 309 projenin sahipleri ile MFİB arasında sözleşmeler Eylül ve Ekim 2006 tarihleri itibarıyla imzalanmış ve projelerin uygulamaları başlamıştır. DPT tarafından Bölgesel Kalkınma Programları Ortak İzleme Rehberi hazırlanmış ve PKM personeli izleme faaliyetleri için söz konusu rehber çerçevesinde eğitim almıştır. Projelerin izleme faaliyetleri devam etmektedir.



Şekil 2. DAKP Hibe Programlarında Toplam Hibenin İller İtibariyle Dağılımı



Şekil 3. DAKP Hibe Programlarında Sözleşme İmzalanan Projelerin İller İtibariyle Dağılımı



Şekil 4. DAKP Hibe Programlarında Proje Sahiplerinin Yasal Statüleri

Söz konusu 309 projeden; 148'i Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Programı, 68'i KOBİ Hibe Programı, 49'u Turizm ve Çevre Hibe Programı ve 44'ü Sosyal Kalkınma Hibe Programı kapsamındadır. Van İli 167 proje ile dikkat çekmektedir. Bitlis 69 proje ile ikinci sırada yer alırken Bitlis'i, 39 proje ile Muş ve 34 proje ile Hakkari izlemektedir (Şekil 3).

Programda hibeler için ayrılan kaynağın (33.5 milyon Avro) yüzde 87'si sözleşmeye bağlanmıştır. Şekil 2'de görüldüğü üzere toplam hibenin yüzde 55'i Van İlindeki projelere dağılırken, bunu yüzde 25 ile Bitlis, yüzde 11 ile Muş ve yüzde 9'luk pay ile Hakkari izlemektedir.

Tarım ve Kırsal Kalkınma ile Sosyal Kalkınma Hibe Programlarında oldukça geniş bir faydalanıcı kitlesine ulaşılmıştır. Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Programında en çok pay alan gruplar çiftçiler (yüzde 43) ve kooperatiflerdir (yüzde 17). Sosyal Kalkınma Hibe Programında ise Şekil 4’de görüldüğü üzere en büyük payı yüzde 37 ile dernekler ve yüzde 20 ile okullar almıştır.

TR82, TR83 ve TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programı

TR82, TR83, TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı PHARE kapsamında uygulamaya konulan ilk bölgesel kalkınma programıdır. Üç düzey 2 bölgesinde yer alan; Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere toplam 10 ili kapsamaktadır. Program 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında olup, program ana dokümanı olan Proje Fişi AB’den sağlanan teknik destek ile hazırlanmıştır. Finansman Anlaşması Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 01 Mart 2004 tarihinde imzalanmıştır. AB söz konusu Programa 40 milyon Avro hibe kaynak tahsis etmiş, 12.33 milyon Avroluk ulusal bütçe katkısı ile Programın toplam bütçesi 52,33 milyon Avro olarak belirlenmiştir.

Programın amacı; hedef düzey 2 bölgelerinde yerel kalkınma girişimleri, KOBİ’ler ve küçük ölçekli altyapı için hibe programları uygulamasının gerçekleştirilmesi ve programın uygulanmasına destek vermek üzere teknik yardım hizmetinin uygulamaya konulmasıdır.

Programın Öncelik Alanları

Programın öncelik alanları;

- yerel kalkınma girişimleri,
- KOBİ’ler ve
- küçük ölçekli altyapının desteklenmesidir.

Yerel Kalkınma Girişimleri

Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı kapsamında; mesleki eğitim veya müteşebbis eğitimi sağlamaya yönelik faaliyetler, danışmanlık veya iş destekleme faaliyetleri, araştırma faaliyetleri, kırsal kalkınma faaliyetleri, bölgenin iş veya turizm merkezi olarak imajını artırmayı hedefleyen faaliyetler desteklenmektedir.

Bu öncelik alanındaki faaliyetlerle, bölgenin ihtiyaçlarına yönelik yerel kalkınma çabalarının ve ortak hizmetlerin teşvik edilmesi, işbirliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda yaşayan nüfusun gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, faydalanıcı tarafından asgari yüzde 10 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına verilen azami hibe miktarı 90.000 Avro olarak belirlenmiştir.

KOBİ'lerin Desteklenmesi

Bu öncelik; tarım, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihtiyaçlarına yöneliktir. KOBİ Hibe Programı kapsamında; küçük ve orta ölçekli işletmelere fiziksel yatırım kaynaklarının sağlanması; işletme eğitimi, danışmanlık ve bilgiye daha iyi ulaşım gibi hizmetler vasıtasıyla insan kaynaklarının ve yönetiminin güçlendirilmesi, girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi konularında projeler desteklenmektedir.

Bu öncelik alanında desteklenecek projeler ile; teknoloji transferi ve yenilik yaratma, yönetim ve organizasyon geliştirme, finans yönetimi, pazarlama ve reklam (ihracat için irtibatlar kurulması dahil), insan kaynaklarının geliştirilmesi ve böylece işletmelerin rekabet gücünün artırılması amaçlanmıştır.

KOBİ Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, faydalanıcı tarafından asgari yüzde 50 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına azami hibe miktarı 100.000 Avro olarak belirlenmiştir.

Küçük Ölçekli Altyapı

Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programı kapsamında yerel yönetim ve birliklerinin bölgenin yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlayan küçük ölçekli altyapı projeleri desteklenmektedir.

Bu öncelik alanında desteklenecek projeler ile, altyapı bakımından öncelikli ihtiyaçların karşılanması ve böylece yerel nüfus ve işletmeler için yaşamsal olan hizmetlerin sağlanması amaçlanmıştır.

Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, asgari yüzde 10 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına asgari hibe miktarı 90.000 Avro ve azami hibe miktarı 1.800.000 Avro olarak belirlenmiştir.

Programın Bütçesi

Tablo 3. TR82, TR83 ve TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programı Bütçe Dağılımı

| Programın Öncelik Alanları | AB Desteği (Milyon Avro) | Türkiye Katkısı (Milyon Avro) | TOPLAM (Milyon Avro) |
|-----------------------------------|-------------------------------------|--|---------------------------------|
| Yerel Kalkınma Girişimleri | 7,4 | 2,46 | 9,86 |
| KOBİ'ler | 11,1 | 3,7 | 14,8 |
| Küçük Ölçekli Alt Yapı | 18,5 | 6,17 | 24,67 |
| Teknik Yardım | 3,0 | | 3,00 |
| TOPLAM | 40,0 | 12,33 | 52,33 |

Kaynak: TR82, TR83 ve TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programı Proje Fişi, 2003

Programın Uygulanması

AB ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından ortak finanse edilen ve DPT koordinasyonunda yürütülen bu bölgesel kalkınma programının, program ana dokümanı olan Proje Fişi gereği düzey 2 bölgelerinde kurulacak hizmet birlikleri bünyesinde oluşturulan Program Uygulama Birimleri (PUB) marifetiyle ve uluslar arası ihale yoluyla belirlenecek Teknik Yardım Ekibinin desteği ile uygulanması öngörülmüştür.

Program kapsamındaki ilgili düzey 2 bölgelerinde, programın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinden sorumlu olacak Program Uygulama Birimleri; Hizmet Birliklerinin merkezleri konumundaki Amasya, Erzurum ve Kastamonu illerinde 2003 yılında çalışmalarına başlamıştır.

Programın teknik yardım hizmeti alımına yönelik hizmet ihalesinde yaşanan gecikmeler sonucu müşavir firmanın ekibi ancak 3 Nisan 2005 tarihinde göreve başlatılabilmektedir.

Programa ilişkin teklif çağrıları 4 Mayıs 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmış olup, proje başvuru süreleri; Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı için 15 Temmuz’da; KOBİ Hibe Programı için 20 Temmuz’da; Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programı için 22 Temmuz’da sona ermiştir. MFİB’ye son başvuru tarihlerinden önce toplam 1050 proje başvurusu olmuştur.

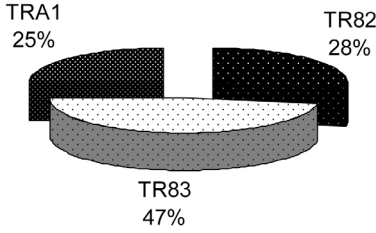
Teklif çağrısı kapsamında, 4 Mayıs 2005 tarihinde Ankara’da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn Doç Dr. Abdülatif ŞENER’in katılımı ile basın toplantısı düzenlenmiş ve 10-13 Mayıs 2005 tarihlerinde bölgedeki 10 ilde paralel bir şekilde bilgilendirme günleri gerçekleştirilmiştir. Programın Teknik Yardım Ekibi tarafından PUB personeline 19-21 Mayıs 2006 tarihlerinde ve illerde eğitim programını yürütecek kısa dönemli uzmanlara ise 6-7 Haziran 2005 tarihlerinde eğitim verilmiştir.

Program bölgelerinde yer alan 10 ilde, 9 Haziran 2006 - 9 Temmuz 2006 tarihleri arasında yoğun bilgilendirme faaliyetleri ve ücretsiz proje hazırlama eğitimleri düzenlenmiştir. Bilgilendirme günlerine 3200’ün üzerinde katılım sağlanmış, eğitimlere ise toplam 1446 kişi katılmıştır.

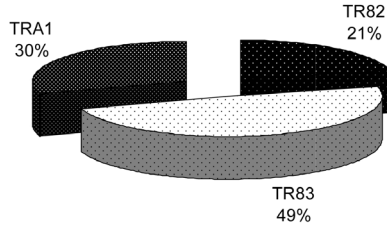
MFİB yönetiminde yapılan proje değerlendirme çalışmaları sonucunda başarılı bulunan 396 projenin sahipleri ile MFİB arasında sözleşmeler 31 Mayıs 2006 tarihi itibarıyla imzalanmış ve projelerin uygulamaları başlamıştır.

Söz konusu 396 projeden; 147’si Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı, 204’ü KOBİ Hibe Programı ve 45’i Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programı kapsamındadır. Programda hibeler için ayrılan kaynağın (49.33 milyon Avro) yüzde 98’i sözleşmeye bağlanmıştır.

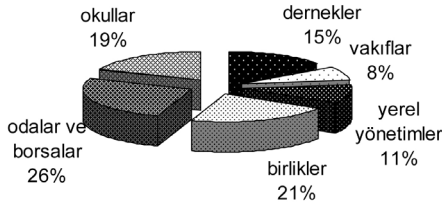
Şekil 5’de görüldüğü üzere toplam hibenin yüzde 47’si Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerindeki projelere dağılırken, Çankırı, Kastamonu ve Sinop illerinin payı yüzde 28 ve Bayburt, Erzincan ve Erzurumun payı ise yüzde 25 olmuştur.



Şekil 5. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Hibe Programlarında Toplam Hibenin Bölgeler İtibarıyla Dağılımı



Şekil 6. TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Hibe Programlarında Sözleşme İmzalanan Projelerin Bölgeler İtibarıyla Dağılımı



Şekil 7. Yerel Kalkınma Hibe Programlarında Proje Sahiplerinin Yasal Statüleri

statülerdeki nihai faydalanıcıların kullanımına açılmış olan Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programında ise Şekil 7'den izlenebileceği üzere en büyük payı alan grup, yüzde 26 ile odalar ve borsalar olmuştur. Birlikler yüzde 21'lik pay ile ikinci sırada ve okullar yüzde 19 ile üçüncü sıradadır.

DPT tarafından Bölgesel Kalkınma Programları Ortak İzleme Rehberi hazırlanmış ve PUB personeli izleme faaliyetleri için söz konusu rehber çerçevesinde eğitim almıştır. Projelerin izleme faaliyetleri devam etmektedir.

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Bölgeleri Kalkınma Programı

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı dört düzey 2 bölgesinde yer alan; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplam 13 ili kapsamaktadır. Program 2004 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında olup, Finansman Anlaşması Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 12 Ocak 2005'te imzalanmıştır.

Avrupa Birliği PHARE kuralları çerçevesinde desteklenmekte olan Programın bütçesi, 70 milyon Avro'su Avrupa Birliği desteği ve 20,67 milyon Avro'su Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti katkısı olmak üzere 90,67 milyon Avro'dur. Bu miktarın 8 milyon Avro'su programın uygulama faaliyetlerinde (tanıtım toplantıları, eğitim

Projelerin dağılımında da TR83 düzey 2 bölgesi 193 proje ile (yüzde 49) başı çekmektedir. TRA1, 119 proje ile (yüzde 30) ikinci iken TR82, 84 proje ve yüzde 21'lik pay ile son sırada yer almıştır (Şekil 6).

Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programında sözleşme imzalayan proje sahiplerinin tümü teklif çağrısının ön koşulu gereği yerel yönetimdir. Farklı

programları, vb.) PUB'lara destek verecek Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan Teknik Yardım Ekibi için ayrılmıştır. Program bütçesinin 1 milyon Avro'luk kısmının ise 'Yönetim Yapılarına Destek Bileşeni' kapsamında PUB'lara ofis ekipmanı alımı için kullanılması planlanmıştır.

Programın genel amacı, Ön Ulusal Kalkınma Planında ekonomik ve sosyal uyum kapsamında desteklenmesi öngörülen düzey 2 bölgelerinde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmanın yanısıra merkezi ve bölgesel düzeyde proje hazırlama ve uygulama kapasitesini artırmaktır.

Programın Öncelik Alanları

Programın öncelik alanları;

- tarım ve hayvancılık
- yerel kalkınma girişimleri
- KOBİ'ler
- küçük ölçekli altyapı
- kapasite geliştirme
 - proje uygulamasını desteklemek üzere teknik yardım hizmeti alınması
 - yönetim yapılarına destek olarak belirlenmiştir.

Tarım ve Hayvancılık

Bu öncelik alanı, kırsal alanda yaşayan ve tarım sektöründe çalışan nüfusun ekonomik güvenliğini ve gelirlerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu alandaki faaliyetler Tarım ve Köyüşleri Bakanlığını, üretici birliklerini, kooperatifleri, çiftçileri ve diğer ilgili kuruluşları desteklemek amacıyla yürütülecektir. İlgili düzey 2 bölgelerinde verilecek eğitimler sonucunda tarımsal üretime katkı sağlanması ve gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Eğitim programları aracılığıyla bölgelerde gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, modern tarım tekniklerinin kullanımının artırılması, hayvancılıkta verimliliği artıracak tekniklerin yaygınlaştırılması programın beklenen sonuçları arasındadır.

Yerel Kalkınma Girişimleri

Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programının amacı müşterek faydası bulunan faaliyetleri geliştirmek; özellikle kırsal kalkınma için, yerel kaynaklı girişimleri teşvik etmek ve program bölgesinde gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesine katkıda bulunmaktır.

Bu Hibe Programı kapsamında gerçekleştirilecek "kapasite geliştirme projelerinin" amacı; bölgenin imajının, tarımsal turizmin, eko-turizmin, kültürel turizmin geliştirilmesi, KOBİ'lere danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmesi, yerel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması, ağaçlandırma, el sanatları gibi küçük ölçekli faaliyetlerin desteklenmesi yoluyla yerel aktörler için kapasite oluşturulmasıdır.

Bu Hibe Programı kapsamında tarım sektörü için gerçekleştirilecek “yatırım projelerinin” amacı ise tarımsal amaçlı kooperatifler ve kooperatif birlikleri ile tarımsal üretici birlikleri tarafından gerçekleştirilecek, program bölgesindeki tarımsal uygulamaları geliştirecek ve etkin toprak-kaynak yönetimini tanıttacak yatırımları desteklemektir.

Bu program çerçevesinde “Kapasite Oluşturma” projeleri için verilen hibelerde asgari tutar 10.000 Avro, azami tutar 150.000 Avro; “Yatırım” projeleri için verilen hibelerde ise asgari tutar 10.000 Avro, azami tutar 100.000 Avro olarak belirlenmiştir. Hibe almaya hak kazanan proje sahiplerinin, kapasite oluşturma projeleri için yüzde 10, yatırım projeleri için ise yüzde 50 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlaması öngörülmüştür.

KOBİ'lerin Desteklenmesi

KOBİ Hibe Programının amacı özellikle küçük ve mikro işletmeler olmak üzere tarımsal ürün işleme, imalat ve hizmet (turizm dahil) sektörlerinde, hedef bölgelerde özel sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli projeler üretip uygulayarak KOBİ'lerin kapasitesinin geliştirilmesidir.

KOBİ Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, faydalanıcı tarafından asgari yüzde 50 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına azami hibe miktarı 100.000 Avro olarak belirlenmiştir.

Küçük Ölçekli Altyapı

Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programının amacı; hedef bölgelerde yaşam kalitesinin artırılmasına, çevrenin korunmasına, iş geliştirme ve turizmin teşvikine, tarımsal üretim kapasitesinin ve kırsal nüfusun yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik müşterek altyapıların sağlanması ve niteliklerinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programında hibeden faydalanacak projeler için, asgari yüzde 10 nakdi yerli katkı (eş finansman) sağlanması öngörülmüş olup, proje başına asgari hibe miktarı 90.000 Avro ve azami hibe miktarı 1.800.000 Avro olarak belirlenmiştir.

Bu öncelik alanında ayrıca, Program Uygulama Birimlerinin ön çalışması ile belirlenecek ihtiyaçlara yönelik olarak her düzey 2 bölgesi için birer adet olmak üzere toplam 4 altyapı projesinin AB standartlarında fizibilite çalışmalarının Teknik Yardım Ekibi tarafından sonuçlandırılması öngörülmektedir. Bu projelerin önümüzdeki dönem AB Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kaynaklarından desteklenerek hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

Diğer taraftan yine bu öncelik alanında kısa dönemli yerli ve yabancı uzmanlar tarafından nihai faydalanıcılara yönelik olarak AB standartlarında altyapı projesi hazırlanması, gerekli ek belgelerin niteliği ve formatı konularında eğitim programları düzenlenmesi öngörülmüştür.

Programın Bütçesi

Tablo 4. TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Bölgeleri Kalkınma Programı Bütçe Dağılımı

| Programın Öncelik Alanları | AB Desteği (Milyon Avro) | Türkiye Katkısı (Milyon Avro) | TOPLAM (Milyon Avro) |
|----------------------------|-----------------------------|----------------------------------|-------------------------|
| Yerel Kalkınma Girişimleri | 12.26 | 4.08 | 16.34 |
| KOBİ'ler | 18.37 | 6.13 | 24.50 |
| Küçük Ölçekli Alt Yapı | 30.62 | 10.21 | 40.83 |
| Teknik Yardım | 8.00 | | 8.00 |
| Yönetim Yapılarına Destek | 0.75 | 0.25 | 1.00 |
| TOPLAM | 70.0 | 20.67 | 90.67 |

Kaynak: TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Bölgeleri Kalkınma Programı Proje Fişi, 2004

Programın Uygulanması

Program kapsamındaki düzey 2 bölgelerinde Hizmet Birliklerinin kurulması çalışmalarını 2004 yılı ilk çeyreğinde tamamlanmıştır. Hizmet Birlikleri bünyesinde, programın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinden sorumlu olacak Program Uygulama Birimleri (PUB) oluşturulmuştur. PUB elemanlarına yönelik olarak DPT tarafından 15 günlük eğitim programı düzenlenmiştir.

DPT yetkilileri ve uzmanlarının katılımı ile, 2005 yılı Eylül ayı içerisinde program kapsamındaki tüm illerde Teklif Çağrısı öncesi ön bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Söz konusu toplantılarda, Programın tanıtımı ve hibe mekanizmasına dair bilgilendirmeyi takiben soru cevap bölümü düzenlenmiştir. Bu toplantıların akabinde, PUB'lar tarafından Program kapsamındaki tüm illerde ve birçok ilçede Programın tanıtılması çalışmaları sürdürülmüştür.

Yine Program ile ilgili olarak, 9 Eylül 2005 tarihinde Ankara'da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn. Doç. Dr. Abdüllatif ŞENER, DPT Müsteşarı Sn. Dr. Ahmet TIKTIK ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Sn. Şahabettin HARPUT'un katılımı ile, Program kapsamındaki illerin Valileri ve Hizmet Birliklerinin Müdürleri ile bir istişare toplantısı düzenlenmiştir.

Programın Teknik Yardım İhalesinin hazırlığında şartnamenin Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu tarafından onayının diğer iki bölgesel kalkınma programından farklı olarak oldukça uzun bir süre alması nedeniyle teknik şartname yaklaşık 2 yılda neticelendirilebilmiş olup, müşavir firmanın belirlenmesinde son aşamaya gelinmiştir. Firma ile MFİB'nin sözleşmeyi imzalamasının ardından 2006 yılı sonu ve 2007 Ocak ayının başında Programın uygulanmasına teknik destek sağlayacak olan Türk ve yabancı uzmanlardan oluşacak teknik yardım ekibinin bölgelerde faaliyete geçmesi planlanmaktadır.

Program bütçesinden karşılanmak üzere PUB'lara ofis mobilyası ve ekipman alımı için tedarik ihalesi 25 Mayıs 2006 tarihi itibarıyla tamamlanmış ve malzeme-

ler 2006 yılı Haziran ayı içerisinde bölgelere teslim edilmiştir. PUB personeline bilgisayar alımı için 1 Eylül 2006 tarihinde ihaleye çıkmış olup değerlendirme devam etmektedir.

Program kapsamında Yerel Kalkınma Girişimleri, KOBİ'ler ve Küçük Ölçekli Altyapı öncelik alanları için Proje Teklif Çağrısı İlanları 18 Nisan 2006 tarihinde yayınlanmıştır. 20 Nisan 2006 tarihinde Yeni Başbakanlık Binası Konferans Salonunda Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn. Doç. Dr. Abdüllatif ŞENER'in katılımıyla basın toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıyı müteakiben 25-29 Nisan 2006 tarihleri arasında Program kapsamındaki 13 ilde paralel olarak Bilgilendirme Toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Bilgilendirme toplantılarının ardından, potansiyel başvuru sahiplerine yönelik olarak 13 ilde düzenlenen ücretsiz eğitim programları kapsamında; hibe programları tanıtılmış, proje hazırlamaya yönelik olarak başvuru formlarının doldurulması, bütçe ve mantıksal çerçevenin hazırlanması, KOBİ'ler için iş planı hazırlanması ve küçük ölçekli altyapı projeleri için fizibilite çalışmaları ile Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) hazırlıklarına ilişkin bilgi verilmiştir. Söz konusu eğitimler, çerçeve sözleşmeler yoluyla görevlendirilen kısa dönemli yerli ve yabancı uzmanlar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Eğitim programlarına PUB'lardan ilgili hibe programı sorumluları da katılmış, Program kapsamında koordinatör olarak görev yapan DPT uzmanları ise bu eğitim faaliyetlerinde bölgelerde gözlemci olarak bulunmuşlardır.

Başvuru süreleri; KOBİ Hibe Programı için 12 Temmuz 2006, Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Programı için 17 Temmuz 2006, Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Programı için 19 Temmuz 2006 tarihlerinde sona ermiştir. Merkezi Finans ve İhale Biriminin yönetiminde toplam 1589 proje başvurusunun değerlendirmesi süreci tamamlanmıştır. Başarılı proje sahipleri ile Merkezi Finans ve İhale Birimi arasında sözleşmelerin imzalanmasını müteakip projelerin uygulamasına 2006 yılı sonunda başlanması öngörülmektedir.

AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARININ UYGULAMA MEKANİZMASI

Bölgesel kalkınma programlarında belirlenen önceliklerin tasarlanmış hibe programları (teklif çağrısı) vasıtasıyla uygulamaya geçirilmesi öngörülmüştür. Diğer taraftan bölgesel kalkınma programlarında hizmet ve mal alımı olmak üzere tedarik ihaleleri ve yapım ihaleleri PRAG kuralları çerçevesinde hayata geçirilmektedir.

Hibe Programlarında rekabete açık bir ortamda önceden belirlenmiş objektif kriterlere göre seçilecek projelerin hibe ile desteklenmesi gerçekleşmektedir. Avrupa Komisyonu mali desteği şeffaf seçim prosedürleri uyarınca sağlanmaktadır. Projeler tam şeffaflık ve tarafsızlık ilkeleri uyarınca, yarışmacı usullerle seçilmekte-

dir. İhale ve sözleşmelere ilişkin kurallar ve uygunluk kriterleri ihale başvurusundan önce belirlenmekte ve hazırlanan “hibe başvuru rehberleri”nde paydaşlara duyurulmaktadır.

AB Mali Yönetmelikleri uygunluk şartlarını taşıyan gerçek ve tüzel kişiler için eşit erişim ve adil muamele ilkelerini uygulamayı öngörmektedir. Bu ilkeler uyarınca yapılacak seçimin, ekonomik açıdan en avantajlı teklif olması gereklidir. Bu prensipler çerçevesinde “Teklif Çağrısı” yönteminde merkezde ve bölgelerde yoğun faaliyetler gerçekleştirilmektedir (Tablo 5).

Teklif Çağrısının İlanı ve Proje Hazırlık Süreci

Teklif çağrısının duyurulması MFİB tarafından Resmi Gazete’de, internette, ulusal ve yerel basında kamuoyuna ilan yoluyla gerçekleştirilmektedir. Genelde nihai faydalanıcılar için 60-90 günlük bir proje hazırlık süresi verilmektedir.

Tablo 5. Teklif Çağrısı Mekanizmasında Başlıca Faaliyetler

| Faaliyet |
|--|
| Proje Fişinin hazırlanması |
| Finansman Anlaşmasının imzalanması |
| Hizmet Birliğinin kuruluşu |
| Teknik Yardım ihalesinin gerçekleştirilmesi |
| Başvuru Paketinin hazırlanması ve onayı |
| Teklif Çağrısının ilanı |
| Bilgilendirme Günlerinin organizasyonu |
| Eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi |
| Sıkça Sorulan Soruların ve cevaplarının yayınlanması |
| Projelerin MFİB’ye teslim edilmesi |
| Bağımsız değerlendiricilerin seçimi ve eğitimi |
| Değerlendirme Komisyonunun belirlenmesi |
| Projelerin MFİB’nin kontrolünde değerlendirilmesi |
| Başarılı bulunan proje listesinin AKTD tarafından onaylanması |
| Hibe almaya hak kazanan nihai faydalanıcılarla MFİB’nin sözleşme imzalaması |
| Proje sahipleri ile başlangıç toplantısının yapılması ve rehberlerin dağıtılması |
| Proje sahiplerinin eğitimi |
| İzlemecilerin eğitimi |
| Proje uygulamalarının raporlanması |
| Proje sahiplerine nihai ödemelerin yapılması ve projenin sonuçlanması |

Kaynak: DPT, Avrupa Birliği Bölgesel Programları Dairesi

Bu süre içerisinde Hibe Programı kapsamındaki illerde bilgilendirme toplantıları ve ücretsiz eğitimler düzenlenmekte; bu eğitimlerde nihai faydalanıcılara AB standartlarında proje hazırlama yöntemi anlatılmakta; başvuru için gerekli şartlar ve proje formatı tanıtılmaktadır. Diğer taraftan proje başvurusunda bulunacak tüzel kişilerin başvuru koşullarına ilişkin olarak MFİB’ye yönelttikleri sorular ve AKTD’nin ön onayı alınarak hazırlanan cevapları MFİB, DPT ve Hizmet Birliklerinin internet sayfalarında yayınlanmaktadır.

Proje Değerlendirme Süreci

Hibe Başvuru Rehberlerinde belirlenen sürenin sonunda nihai faydalanıcıların proje önerilerini MFİB'ye sunmasının ardından proje değerlendirme safhası başlamaktadır. Başvurular sözleşme makamı olan MFİB'nin yönetiminde bağımsız değerlendiricilerin desteğiyle incelenmekte ve rehberlerde belirtilen usullere göre değerlendirmeye alınmaktadır.

Proje değerlendirmesi için kamu kuruluşlarından görevlendirilen uzmanların oluşturduğu "Değerlendirme Komiteleri" kurulmaktadır. Proje sayısı ve uygulamaların Programın süresi dahilinde bitirilmesi gereği nedeniyle süre kısıtı dikkate alınarak projelerin "bağımsız değerlendiriciler" tarafından değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu amaçla MFİB ilan yoluyla konusunun uzmanı kişileri seçmekte ve sözleşme imzalayarak proje değerlendirme işinde görevlendirmektedir.

Değerlendirme 2006 yılında yayınlanan yeni PRAG'a göre 4 aşamada gerçekleştirilmektedir. İlk aşama olan açılış oturumu ve idari kontrolün ardından ikinci aşamada proje ön teklifinin hibe başvuru rehberlerinde belirlenmiş ve duyurulmuş olan kriterlere göre değerlendirilmesi yapılmaktadır. Üçüncü aşama başvuru formunun değerlendirilmesi aşamasıdır ve bu aşamada seçim kriterleri ve hibe verme kriterleri olmak üzere iki tür değerlendirme kriteri bulunmaktadır. Son aşamada ise başvuru sahibi ve ortaklarının uygunluğuna bakılmaktadır.

Her projenin en az iki ayrı değerlendirici tarafından yine Hibe Başvuru Rehberlerinde belirlenmiş olan kriterler çerçevesinde notlandırılması gerçekleştirilmektedir. Değerlendirme Komitesinin nihai kararıyla belirlenmiş olan başarılı proje listesi Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun (AKTD) ön onayına sunulmaktadır.

Sözleşmelerin İmzalanması

AKTD'nin onayının tamamlanmasının ardından sözleşme imzalayacak projelerin ve başarısız bulunan projelerin sahiplerinin MFİB tarafından yazılı olarak bilgilendirilmeleri sağlanmaktadır. MFİB ile proje sahibi nihai faydalanıcı arasında sözleşmenin imzalanması ile uygulama başlamaktadır.

AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARINDA KAPASİTE OLUŞTURMA FAALİYETLERİ

Katılım öncesi mali yardım kapsamında kullanılmakta olan hibelerin AB'ye tam üyelikle birlikte kullanılmaya başlanacak Yapısal Fonlar için bir hazırlık dönemi oluşturduğu düşünülmektedir. Bu nedenle hibelerin miktarından çok uygulama süreçleri, mekanizmaları ve kurallarının kurumsallaşması; bu konularda merkezde ve yerelde kapasite oluşması büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede AB destekli bölgesel kalkınma programlarının kapsamlı yapısı gereği hizmet, mal, iş ve hibeleri içermesi sonucu bu programların uygulamaları,

2007-2013 döneminde uygulanacak operasyonel programlar için önemli bir öğrenme sürecinin yaşanması ve gerek merkezde gerekse yerelde kapasite oluşturulması açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır.

Programların uygulamalarına yönelik olarak merkezde ve bölgelerde oluşturulan yapılar, bu yapılarda görev alan personele ihtiyaçları doğrultusunda sağlanan eğitimler ve nihai paydaşlara yönelik illerde düzenlenen eğitim programları sayesinde önemli bir kapasite oluşturulmuştur. AB destekli bölgesel kalkınma programlarına dâhil olan illerde düzenlenen eğitimler ücretsiz olup, programlar kapsamında çalışan müşavir firmaların tuttuğu kısa ve uzun dönemli yerli ve yabancı uzmanlar tarafından verilmektedir.

DPT koordinasyonunda uygulamaları başlatılmış olan üç bölgesel kalkınma programı kapsamındaki 27 ilde teklif çağrısı öncesi gerçekleştirilen ön bilgilendirme faaliyetlerine ve teklif çağrısı sırasında il bazında organize edilen Bilgilendirme Günlerine toplam 13000’den fazla kişi; eğitim programlarına ise yaklaşık 7000 kişinin katılımı sağlanmıştır (Tablo 6).

Bu eğitimlerde nihai faydalanıcıların proje hazırlıklarının AB kuralları ve söz konusu teklif çağrısının öngördüğü şartlara göre neticelendirilmesine yönelik yardım sağlanmakta, hibe programının öncelik alanına uygun olarak KOBİ’ler için iş planı hazırlama yöntemleri; yerel yönetimlere yönelik olarak fizibilite ve çevresel etki değerlendirmesi raporları ve formatları hakkında bilgi verilmekte, başvuru formalarının doldurulması, AB’nin proje döngüsünün ana unsurunu teşkil eden ve proje başvurularında hazırlanması ön şart olan “mantıksal çerçeve” konusunda sertifikalı eğitim verilmektedir.

Bu eğitimlerin hem eğitimi veren yerli uzmanlar hem de eğitime katılan nihai faydalanıcılar açısından önem taşıdığı; eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin kalitesinin artırılabilmesi için bir öğrenme süreci olduğu düşünülmektedir. AB’ye üyelik sürecinde bu konuda yetişmiş uzman havuzu oluşması ve uzmanların sunduğu hizmetin takibi ile niteliğinin artırılabilmesi de program uygulamalarında olduğu gibi tüm aktörlerin işbirliğini gerektirmektedir.

Tablo 6. DPT Koodinasyonunda Yürütülen Bilgilendirme ve Eğitim Faaliyetleri

| Program | Toplam Bütçe (Milyon Avro) | Düzye 2 Bölgesi | İl Sayısı | Bilgilendirme Günlerine Katılım | Eğitim Faaliyetlerine Katılım | Proje Başvuru Sayısı |
|------------------------|----------------------------|-----------------|-----------|---------------------------------|-------------------------------|----------------------|
| DAKP | 45 | 1 | 4 | 721 | 1943 | 708 |
| TR82, TR83, TRA1 | 52.33 | 3 | 10 | 4253 | 1446 | 1050 |
| TR72, TR52, TRA2, TRB1 | 90.67 | 4 | 13 | 8365 | 3552 | 1589 |
| TOPLAM | 188 | 8 | 27 | 13339 | 6941 | 3347 |

Kaynak: DPT, Avrupa Birliği Bölgesel Programları Dairesi

DAKP örneğindeki Program Koordinasyon Merkezi (PKM) ve diğer iki bölgesel kalkınma programındaki Program Uygulama Birimlerine (PUB) yönelik olarak hibe programları uygulamasında iç işleyişlerini tanımlayan, programların yönetiminde çeşitli düzeylerde rol alan kuruluşlarla ilişkilerini belirleyen, özellikle programların yönetiminde Hizmet Birlikleri ile DPT'nin işbölümünü ayırıştırıcı; PKM ve PUB'larda görevli uygulama ve izlemeden sorumlu uzman personelin iş tanımlarını netleştiren yönerge ve protokoller düzenlenmiştir.

Diğer taraftan Programlar kapsamında süreç ve kuralları belirleyen ve bütün programlar için geçerli olan "hibe yönetim rehberi" ve "izleme rehberi" ile programlara özel hibe başvuru koşullarını tanımlayan "hibe başvuru rehberleri"; nihai faydalanıcılar için "iş, hizmet ve mal alım rehberleri" hazırlanmıştır. AB'ye üye ülkelerin kullanmakta olduğu belgeler niteliğindeki tüm bu belgeler PRAG'a uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Edinilen bu kazanımların, 5444 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun uyarınca kurulan ve kurulacak Kalkınma Ajanslarının uygulamaya geçmesinde değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bölgesel Kalkınma Programlarında kazanılan tecrübeler doğrultusunda gerekli ikincil mevzuat çalışmaları yürütülmekte; Kalkınma Ajansları personeline yönelik olarak eğitim programları tasarlanmakta; Kalkınma Ajanslarının bölgelerindeki kalkınma çalışmalarına destek sistemi bu yapıya oturtulmaktadır.

SONUÇ

Türkiye'nin AB'ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlamasına stratejik bir çerçeve oluşturmak üzere, 2004-2006 dönemi için hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planı'nın (ÖUKP) tümüyle uygulamaya geçirilebilmiş tek eksenini "Bölgelerin Ekonomik Gücünün Artırılması, Bölgeler Arasındaki Gelişmişlik Farklarının Azaltılması ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması" Gelişme Eksenidir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre en alt sıralarda yer alan ve ÖUKP'de öncelikli olarak belirlenen 12 İstatistikî Bölge Birimi Düzey 2 bölgesinde uygulamaları devam eden AB destekli bölgesel kalkınma programlarının; AB katılım öncesi mali işbirliği çerçevesinde ülkemizin kullanımına açılan fonların bölgelelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak üzere yerinde ve usulüne uygun olarak kullanımını sağlamaktan öte edinilen tecrübe açısından büyük katkıları olmuştur.

Bu programlar; kapsadıkları coğrafi alan, içerdikleri sektör ve konular, uygulama mekanizması olarak seçilen teklif çağrısı yöntemi, uygulamada yer alan aktörlerin kapasite sorunları, sistemin yeni kurulmuş olmasının getirdiği güçlükler göz önünde bulundurulduğunda uygulamaları oldukça güç, emek yoğun programlar olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle pilot uygulamanın olmayışı ve tüm program uygulamalarının aynı dönemde gerçekleştirilmek zorunda kalınması ve teklif çağrısı mekanizması ortak yöntem olmakla birlikte her programın kendine özel yapısı ve özellikle hazırlık aşamasında ön onay prosedürlerinde yaşanan gecikmeler nedeniyle uygulamada standart bir yaklaşım gerçekleştirilememiştir.

Her program kendine özgü fırsatları ve problemleri bir arada barındırmaktadır. Bir yandan farklı teknik yardım ekiplerinin (TYE) görev alması nedeniyle farklı ülkelerin uygulamaları konusunda bilgi edinilirken, diğer yandan farklı sorun alanları ve uygulamalar nedeniyle merkezde ve bölgelerde oldukça büyük bir iş yükü ile karşılaşmaktadır.

Bu çerçevede DAKP'da uygulamanın tek düzey 2 bölgesinde büyük bir TYE desteğiyle gerçekleştirilmesi koordinasyonda ve organizasyonda kolaylık sağlarken, şartnamesi uluslararası uzmanlar tarafından hazırlanan TYE'nin iş tanımlarında netlik sağlanamamış, TYE'nin ekip lideri ve uzun dönemli uluslararası uzmanlarının çok sık değiştirilmek zorunda kalınması ve ilk program olması nedeniyle DIS aktörlerinin tecrübesizliği uygulamada büyük gecikmelere yol açmıştır.

TR82, TR83 ve TRA1 Bölgeleri Kalkınma Programında ise uygulamanın üç düzey 2 bölgesini kapsamayı koordinasyonu oldukça güçleştirirken teknik yardım hizmetini sunacak müşavir firmanın belirlenmesi sürecinde yaşanan gecikmeler teklif çağrılarının çok kısa bir süreye sıkışması sorununu yaratmıştır. Yine uluslararası uzmanların hazırladığı teknik yardım şartnamesinde programın yaygın coğrafyası nedeniyle faaliyetler ve bütçe doğru tahmin edilememiştir. Ayrıca TYE yerli ve yabancı uzmanlarının düzey 2 bölgelerinde konuşlandırılması sonucu merkezde teknik destek alınmadan program yönetimi gerçekleştirilmiştir.

TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Bölgeleri Kalkınma Programında ise TYE yapısı tüm bu sorunları gidermek üzere DPT tarafından tasarlanmış ancak bu defa teknik şartnamenin ön onay aşamasında AKTD ile yaşanan problemler nedeniyle TYE zamanında başlatılamamıştır. Bunun sonucu olarak program uygulaması kısa dönemli yerli ve yabancı uzmanlarla yürütülmeye çalışılmış ve merkeze büyük bir iş yükü getirmiştir.

Tüm bu güçlüklerle rağmen her üç programda da ayrılan hibe kaynağın nihai faydalanıcıların kullanımına açılması gerçekleştirilebilmiştir. DPT'nin koordinasyonunda uygulamaya konulan bölgesel kalkınma programlarında 2006 yılı sonu itibarıyla yaklaşık toplam 77,3 milyon Avroluk hibe kaynağı ÖUKP'de belirlenen öncelik alanlarında hibe başvuru rehberlerinde belirlenen koşullar çerçevesinde nihai faydalanıcılara dağıtılmıştır. Bu çerçevede 27 ilde toplam 705 proje desteklenmiştir. Dört düzey 2 bölgesini kapsayan ve uygulaması 2006 yılı Nisan ayında başlatılan bölgesel kalkınma programında ise yaklaşık 81,7 milyon avro 2006 yılı sonunda sözleşmeye bağlanacaktır.

Bölgesel kalkınma programları çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler; merkezde DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğünde ve bölgelerde; Program Uygulama Birimlerinde, nihai faydalanıcı olarak belirlenen yerel yönetimler, ticaret odaları, üniversite ve yüksek okullar, sivil toplum kuruluşları, kooperatifler, birlikler, çiftçiler ve hazırlanan projelere “iştirakçi” sıfatıyla destek veren yatırımcı kuruluşların bölge müdürlükleri ile il müdürlüklerinde kapasite oluşturulması yönünde büyük katkı sağlamıştır.

Özellikle programlar kapsamında gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri ile AB fonlarının kullanımı sürecinde farklı roller üstlenen yerel yönetimlerin; proje yönetme, uygulama ve izleme kapasitesinin artırılması en öncelikli konular arasında mütalaa edilmektedir. Yerel yönetimler DIS altındaki hizmet birliği modelinde program uygulaması, teklif çağrılarının duyurulması ve projelerin izlenmesinde rol alırken kalkınma ajanslarının hayata geçirilmesiyle nihai faydalanıcı konumuna geleceklerdir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin proje hazırlama ve yönetme kapasitesi stratejik önceliklerinin hayata geçirilmesinde bir ön şart oluşturmaktadır.

Bölgesel kalkınma programları nihai faydalanıcıların küçük ölçekli projelerinin desteklenmesi yoluyla bölgelerin kalkınmasına katkı sağlamakla kalmamakta aynı zamanda pilot uygulamalarla AB kurallarına uygun proje hazırlama ve yönetme kapasitesinin artırılmasına destek olmaktadır.

Bölgesel kalkınma programları kapsamında merkezde ve yerelde sağlanan birim;

- stratejik planlama yaklaşımının kazanılması,
- Proje Döngüsü Yönetiminin yaygın bir faydalanıcı grubu tarafından benimsenmesi,
- özellikle yerelde AB formatında proje hazırlama ve uygulama konusunda deneyim kazanılması,
- AB satın alma kuralları ve PRAG uygulamalarının inceliklerinin öğrenilmesi,
- yapısal fon uygulamaları benzeri raporlama tekniklerinin yerleştirilmesi,
- sahiplenme ve işbirliği duygusunun güçlendirilmesi,
- yerel işbirliği ağlarının kurulması ve güçlendirilmesi,
- yapısal fon uygulamaları benzeri yapıların oluşturulması olarak ifade edilebilir.

Diğer taraftan programlar yapıları gereği yapısal fon uygulamalarının tüm koşullarının tecrübe edildiği ortam yaratmaktadır:

- Çok yıllık programlama/bütçeleme sistemi: Program kapsamındaki tüm sözleşmelerin finansmanın taahhüt edildiği yılı takip eden 2 yıl içerisinde gerçekleştirilmesi ve tüm ödemelerin 3 yıl içerisinde tamamlanması (n+2+1) gerekmektedir.

- Eş finansman mekanizması: Programlarda AB katkısının yanısıra yüzde 25 oranında ulusal katkı sağlanmaktadır. Proje bazında ise nihai faydalanıcılar tarafından ayrıca belirlenmiş miktarlarda nakdi yerli katkı sağlanmaktadır.
- Kurumsal kapasitenin oluşturulması: Uygulamada yer alan yapıların sorumluluk alanları, personelin iş tanımları, iş akış şemaları, raporlama sistemi tanımlanmakta ve uygulamayı yürütecek, bütçede söz sahibi olacak yapılar bu konularda akredite olmaktadır. Personelin ihtiyacına yönelik olarak düzenlenen eğitim programları ile kapasite artırımı sağlanmaktadır.
- Katılımcı yöntemler: Programlama sürecinin başlangıcından itibaren çeşitli mekanizmaların (yönlendirme ve danışma komiteleri gibi) yardımıyla programlamadan etkilenecek paydaşların sürece katılımı ve uygulamayı sahiplenmesi, maliyeti paylaşması öngörülmektedir.
- Stratejik yaklaşım: Programlar ve projeler ana stratejik belgelerin (ÖÜKP, Proje Fişi) öncelik alanlarına göre ve operasyonel yaklaşımla tasarlanmaktadır.
- İzleme ve değerlendirme sistemi: Programların etkinliğinin ölçülmesi, projelerin gelişiminin izlenmesi, uygulamanın başarıyla sonuçlanmasına yönelik olarak destek sağlanması amacıyla izleme bilgi sistemi oluşturulmaktadır.
- Mali kontrol mekanizmaları: Program ve projelerin iç ve dış denetimi Hazine Kontrolörleri ve Sayıştay tarafından gerçekleştirilmekte ve uygun raporlama sistemi oluşturulmaktadır.

AB'ye tam üyelik sürecinde tarama çalışmalarında DPT koordinasyonunda hazırlıkları gerçekleştirilen 22 numaralı "Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" faslı çerçevesinde ele alınan sistemin genel çerçevesi ve ayrıntıları göz önünde bulundurulduğunda, AB destekli bölgesel kalkınma programlarında edinilen bu kazanımların gerek 2007-2013 döneminde uygulanacak operasyonel programlar için gerekse üyelik sonrası kullanıma açılacak yapısal fon uygulamaları için önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

DPT (2000) *Bölgesel Gelişme Ö.İ.K. Raporu*, DPT: Ankara

DPT (2000) *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001- 2005)*, DPT: Ankara

18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi

Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin ve Ulusal Fon'un Kurulmasına Dair Mutabakat Zabıtları, 20 Mart 2003 tarihli Resmi Gazete

AB Türkiye Temsilciliği (2002) *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, DPT: Ankara, 2002

- DPT (2003) Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006), DPT: Ankara Aralık 2003
- DPT (2003) *Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi*, DPT: Ankara Nisan 2003
- DPT (2003) *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, DPT: Ankara, 2003
- DPT (2004) *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni*, DPT: Ankara, 2004
- Akkahve, Deniz (2004) *Türkiye ile AB Arasındaki Ortaklık İlişkileri ve Sosyo-Ekonomik Uygulamalar*, 89. Dönem Kaymakamlık Kursunda yapılan sunum, 31 Aralık 2004
- 2003 Yılı Finansman Anlaşması ve TR82, TR83 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Proje Fişi*
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı Spesifik Finansman Anlaşması*, 2003
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı Teknik ve İdari Hükümler Belgesi*, 2003
- 2004 Yılı Finansman Anlaşması ve TR2, TR72, TR52 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Proje Fişi*
- Manual For Grant Schemes (Eastern Anatolia Development Programme)*, DPT: May, 2004
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı Tarım ve Kırsal Kalkınma Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı Turizm ve Çevre Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı KOBİ'lere Destek Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı Sosyal Kalkınma Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- TR82, TR83 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı KOBİ'lere Destek Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- TR82, TR83 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- TR82, TR83 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Başvuru Rehberi*, 2005
- DPT (2005) *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2005 Yılı İlerleme Raporu*, DPT: Ankara, 2005
- DPT (2005) *2005 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program*, DPT: Ankara Kasım 2005
- TR2, TR72, TR52 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı KOBİ'lere Destek Hibe Başvuru Rehberi*, 2006
- TR2, TR72, TR52 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Küçük Ölçekli Altyapı Hibe Başvuru Rehberi*, 2006
- TR2, TR72, TR52 ve TR1 Bölgesi Kalkınma Programı Yerel Kalkınma Girişimleri Hibe Başvuru Rehberi*, 2006
- 10 Mayıs 2006 tarih ve 5500 sayılı 'Merkezi Finans ve İhale Biriminin Kuruluşuna İlişkin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Avrupa Komisyonu arasındaki Mutabakat Zaptına 1 Nolu Ekin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun'*